

A) ČÁST VŠEOBECNÁ.

KAPITOLA I.

Pojem a vznik obligací.

§ 1.

Funkce obligace a její juristická struktura.

Přesnější rozlišení práva obligáčního od jiných práv.

I. Typická funkce ustanovení práva obligáčního se podává z účelů, kterých sleduje právo majetkové. Právo majetkové se snaží garantovati uspokojení lidských potřeb hospodářsky významných. Poněvadž však za vyvinutějších potřeb hospodářských se nesetkáváme se zjevem, že by každá osoba dovedla si bez spolupůsobení jiných osob opatřiti statky nutné k uspokojení svých potřeb, a poněvadž tedy tyto vyvinutější poměry hospodářské vzbuzují potřebu, aby statek ze jmění jedné osoby převeden byl do jmění osoby druhé, nemůže se právní řád omeziti na předpisy, které by zabraňovaly, aby jeden druhého nerušil v požívání statků, které jsou v dosahu moci tohoto (podstata ochrany práv věcných), nýbrž potřebí jest, aby právní řád, jsou-li tu zvláštní důvody, zabezpečoval převádění statků ze jmění osoby jedné do jmění osoby druhé. Vedle toho soužití lidí přivádí, že jeden druhému způsobí újmu na jeho statcích, a právní řád musí pečovati o redintegraci takto zmenšeného jmění tím, že doň převede nové statky. Konečně dlužno poznamenati, že právní řád, zejména ve vyvinutějším životě kulturním chrání i jinaké zájmy na uspokojení potřeb vlastní silou neuspokojitelných než zájem na dosažení věcí z cizího majetku, po případě zájem na redintegraci poškozeného a tudíž zmenšeného jmění.

Poznamenati jest, že právo z pravidla nenutí ke tvoření skutečností, které zakládají obligáční práva. Ale vyskytují se také výjimky, kde právo nutí ke smlouvám. Srovn. na př. § 53 živn. řádu a § 482 tr. z., § 3 žel. regl., čl. 5 bernské úmluvy; § 26 nař. ze dne 12. prosince 1893 č. 5 ř. z. z r. 1894; nař. z 18. dubna 1905 č. 64 ř. z.; § 9 zák. z 28. dubna 1889 č. 64 ř. z.

II. Aby převádění statků z jednoho jmění do druhého, po případě uspokojování cizích potřeb vůbec bylo garantováno, jsou-li pro to zvláštní důvody, postupuje právo formou tou, že osobám, při kterých nastaly zvláštní důvody uspokojení cizích potřeb, ukládá povinnost konání pozitivních (dare, facere) nebo negativních (pati, non facere), a vyhrožuje pro ten případ, že by ke konání tomu nedošlo, buď tím, že konání bude vynuceno, nebo tím, že statek, který plnění je přikázáno, ze jmění toho, kdo je subjektem povinnosti, bude odňat a do jiného jmění převeden, anebo konečně tím, že ze jmění téže osoby bude odňat ekvivalent onoho konání. Připomenouti dlužno, že se vyskytují také sankce slabší (srovn. § 53).

Podle toho definujeme obligaci juristicky jako právní poměr, který pozůstává v tom, že právo objektivně přiznává osobě nějaké z určitého důvodu licenci žádati nějaké plnění (konání, snášení neb opomíjení) na osobě jiné, této osobě pak ukládá povinnost plnění to poskytnouti a pro případ nesplnění vyhrožuje určitými prostředky. Oprávnění se nazývá pohledáváním (obč. zák. mluví také o osobním právu k věci), oprávněný věřitelem, povinnost dluhem nebo závazkem, zavázaný dlužníkem.

S y m p t o m a t i c k ý m důsledkem příkazu něco plnění spojeného s určitou sankcí pro případ nesplnění bude ovšem působení na vůli zavázaného, a v některých případech takové působení na vůli zavázaného je přímo účelem oné sankce. Proto však nikterak nelze spatřovati podstatu obligace v panství věřitelově nad vůli dlužníkovou.

III. 1. Juristickou strukturou obligace bylo označeno, že určitá osoba z nějakého důvodu zavázána je osobě jiné k nějakému konání. Vyskytují se však četné závazky takové, kterým přece povaha závazků obligačních se nepřikládá, a sice přivádí pohlavní spojení lidí a právní poměry odtud se podávající vznik četných závazků takových. Ačkoli nelze tvrditi, že by předpisy práva obligačního chránily jen zájmy majetkové (§ 6), přece základ závazků právě zmíněných je zcela zvláštní a také sankce právní tu se vyskytující je zřetelem ke zvláštní povaze tohoto základu podstatně jiná. Ostatně pojednává se v právu rodinném z důvodů systematických o četných závazcích, které se nikterak neliší od závazků obligačních.

2. Funkcí předpisů práva obligačního byla označena snaha, zabezpečiti uspokojení potřeb vlastní silou neuspokojitelných po-

mocí osob jiných, a tím bylo dáno kritérium proti předpisům chránícím práva věcná, jejichž funkci sluší spatřovati v ochraně, která se poskytuje používání statků po ruce jsoucích. Funkce obligace, která jde na dare nebo facere, vystupuje tu zajisté zcela jasně.

Ale směřuje-li obligace k non facere nebo pati, mají předpisy práva obligačního, které zabezpečují takové non facere nebo pati, příbuznou funkci jako předpisy práva věcného vůbec (s jedné strany předpis práva, kterým se zakazuje, aby nebyl vhnán kouř způsobem přílišným na pozemek sousední, § 364 obč. zák.; s druhé strany předpis, kterým se přikazuje, aby ten, kdo slíbil pro pohodlí sousedů nestavěti na svém pozemku továrny, stavby nepodnikl).

Na vysvětlenou sluší podotknouti tolik:

a) Právo objektivné, aby zabezpečilo slušné soužití lidí, ustanovuje normální obsah práva vlastnického a garantuje tedy normální míru prospěchu, jakou má každý míti ze svých statků. Každé konání osob jiných, které by tuto normální míru mohlo snížit, zakazuje a zákazy ty se jeví jako reflexy práva vlastnického (na př. omezení práva vlastnického zřetelem k sousedům). Jestliže však někdo chce si zajistiti ze svých statků vyšší než onu normální míru prospěchu, nemůže nastoupiti jinou cestou než, že jiné osoby, které jsou s to, aby způsobily snížení oné žádoucí vyšší míry prospěchu, si zaváže, aby nic nepodnikaly, co by způsobilo ono snížení. Právní řád pak osobám, které se takto zavázaly, ukládá, aby se zdržely onoho konání. (Kdosí se zavázal, že nebude provozovati podnik tovární v letních měsících v místě, kde jsou klimatické lázně).

b) Právní řád z důvodů opportunity vytvořil v tak nazvaných *iura in re aliena* instituce, se kterými je spojena vydatnější ochrana než se závazkem obligačním něčeho se zdržeti nebo něco snášeti (*servitus altius non tollendi* — *obligatio altius non tollendi*, *servitus itineris* — obligační právo cesty).

§ 2.

Vznik obligací.

V § 1. bylo pověděno, že obligací sluší rozuměti právní poměr, podle kterého jedna osoba jiné osobě zavázána jest k nějakému plnění, jestliže vzešly zvláštní důvody závazku takového. Podle našeho práva (srovn. § 307) jsou

takovými zvláštními důvody, se kterými je spojen vznik závazků obligačních (causae debendi):

1. právní jednání (srovn. nyní marg. rubriku před § 859 (78 nov. III.) a kontext § 859 (79 nov. III.), a to:

a) smlouvy obligační §§ 859, 861,

b) ve výjimečných případech právní jednání jednostranná (zejména tak zvané veřejné příslibení); srovn. §§ 860 a sl. (76, 77 nov. III.), ale také jednání jiná (na př. ratihabice). Někteří zastávají mínění, že závazek zakládají i některé nepřijaté sliby ukládající břemeno jen promittentu. Srovn. Ehrlich, Stillschweigende Willenserklärung, str. 225 sl.;

2. utrpěná škoda, § 859. Těmito slovy míří zákon na nedovolené činy (delikty), o nichž jedná 30. hlava II. dílu (§§ 1293 sl.), ale není podle obč. zák. nutno rozlišovati delikty a kvasidelikty, jak ukazuje § 1318;

3. jinaké skutečnosti povahy dosti různorodé (*variae causarum figurae*), se kterými právo spojuje vznik závazků obligačních. Některé ze skutečností těch povahou svojí blíží se smlouvám, takže lze také podle našeho práva mluvit o kvasikontraktech. Ústanovení o těchto věcech jsou v zákonníku porůznu roztroušena, na př. v hlavě 16. II. dílu, v hlavách 2—4 I. dílu, v §§ 1036 sl., 14 31 sl. a pod.

§ 859 vedle smluv a deliktů jmenuje nepřesně zákon důvodem vzniku závazků obligačních. Právní předpis je důvodem vzniku závazků obligačních ve všech případnostech, ale nikdy ne bezprostředně, nýbrž tak, že s nějakou skutečností (smlouvou, činem nedovoleným nebo skutečností jinakou) je spojen vznik závazku;

4. podle okolností může býti důvodem vzniku i úřední výrok.

KAPITOLA II.

O povaze, náležitostech a vzniku smluv obligačních.

§ 3.

Pojem a charakter smlouvy obligační.

I. P o j e m. Smlouvou obligační nazýváme právní jednání dvojstranné, které způsobuje obligační závazek strany jedné neb obou.